

30. март 2016.

ИЗВЕШТАЈ О ОЦЕНИ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

I ПОДАЦИ О КОМИСИЈИ

Кликните да бисте почели унос текста.

1. Датум и орган који је именовео комисију

Одлуком број 618/1 од 16. 3. 2016, Наставно–научног већа Филолошког факултета Универзитета у Београду образована је комисија за преглед и оцену докторске дисертације коју је мр Карла Селихар предала под насловом **„Српске читаонице у Војводини до 1918. године“**.

2. Састав комисије са назнаком имена и презимена сваког члана, звања, назива уже научне области за коју је изабран у звање, датума избора у звање и назив факултета, установе у којој је члан комисије запослен:

1. Проф. др Гордана Стокић Симончић

Ужа научна област Библиотекарство – Историја књиге и библиотека, у звање редовног професора изабрана 21. 1. 2015. године, на Филолошком факултету у Београду.

2. Проф. др Жељко Вучковић

Ужа научна област библиотечке науке, у звање редовног професора изабран 9.11.2011. године, запослен на Педагошком факултет у Сомбору, Универзитета у Новом Саду

3. Проф. др Борјанка Трајковић

Ужа научна област библиотечке науке, у звање ванредног професора изабрана 9.11. 2011. године, запослена на Педагошком факултет у Сомбору, Универзитета у Новом Саду

II ПОДАЦИ О КАНДИДАТУ

1. Име, име једног родитеља, презиме:

Карла, Карло, Селихар

2. Датум рођења, општина, република:

9. 2. 1972, Сомбор, Република Србија

3. Датум одбране, место и назив магистарске тезе:

15. 7. 2009, Београд, „Школски лист 1858 – 1910 : студија и библиографија“

4. Научна област из које је стечено академско звање магистра наука:

Филолошке науке

III НАСЛОВ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ:

Српске читаонице у Војводини до 1918. године

IV ПРЕГЛЕД ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ:

Навести кратак садржај са назнаком броја страна поглавља, слика, шема, графикона и сл.

Докторска дисертација укупног обима 318 страница сарджи следећа поглавља: Увод, стр. 1–6; Друштвено–политичке и културне прилике у Војводини од почетка 18. века до уласка у састав Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца, стр. 7–76; Читаонице као етапа у развоју идеје јавности књиге и библиотека, стр. 77–111; Кратак историјат читаоница у Војводини, стр. 103–237; Закључак, стр. 238–243; Прилози (9), стр. 244–260; Регистри (5), стр. 261–285; Литература (301 библиографска јединица), стр. 286–301.

После Увода у којем се говори о значају теме (наводи да до сада није урађена студија која би детаљно истражила проблематику читаоница на територији данашње Покрајине Војводине, констатује релативно мали обим архивске грађе као последица уништавања у Првом и Другом светском рату, прецизирају извори на основу којих се дошло до целовите „слике“), у оквиру првог поглавља посебна се пажња поклања школском систему, издаваштву, штампарству, књижарству и институцијама културе код Срба у Војводини, као одређујућим елементима за настанак читаоничког покрета.

Развојни лук и основне карактеристике читаоничког покрета у Европи и Сједињеним Америчким Државама, читаонице у земљама под аустроугарском влашћу и делокруг рада српских читаоница у Војводини предмет су другог поглавља.

Треће поглавље доноси историјат српских читаоница у Војводини, почев од најстарије – Српске читаонице у Иригу, основане 1842 – до читаоница у Перлезу, Голубинцима, Сурчину, Оросламошу (Банатско Аранђелово) и Српској Падеји, које су основане на прелому 19. и 20.

века, и којима је сачуван само назив.

На основу истраживања и увида у расположиву грађу, може се говорити о три периода у развоју читаоница у Војводини до 1918. године: у првом периоду (1842 - 1849), основане су читаонице у пет војвођанских градића, а успешан почетак њихове активности прекинула је мађарска револуција 1848/49. године. Други период, од 1861. до краја осамдесетих година 19. века, може се повезати са оснивањем Српске народне слободоумне странке и Светозарем Милетићем, када се услед јачања националне свести и парламентарне борбе за национална права српских грађана у Угарској, оснива већина српских грађанских читаоница. У трећем периоду, од деведесетих година 19. века до 1918. године, поред грађанских читаоница оснивају се ратарске и занатлијске читаонице, када овај слој српског становништва свестан свог социјалног, друштвеног, националног и културног положаја почиње да се организује. Читаонице, као и у претходним периодима, остају жаришта политичке и националне борбе, а њихову активност прекида Први светски рат.

Посебну целину у раду чини разматрање односа читаоница и јавних библиотека, које је већ деценијама отворена тема историје српских библиотека.

Закључак сумира резултате истраживања, посебно имајући у виду целовитост српског културног простора и развој читалишта у Србији током 19. века.

V ВРЕДНОВАЊЕ ПОЈЕДИНИХ ДЕЛОВА ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ:

1. Испуњен је постављени циљ да се истраживањем, систематизовањем и критичком анализом целовито представи развој читаоница на тлу данашње Покрајине Војводине. Будући да је то период у ком Срби живе у оквирима туђе државе, а да нас од њега деле бројне промене етничке, политичке, економске и социјалне структуре друштва, истраживање је било отежано недовољним обимом архивске грађе. Прегледана је грађа у фондовима: Историјског архива Војводине, Историјског архива Срема, Историјског архива града Новог Сада, Историјског архива Београда, као и историјских архива у Сомбору, Суботици, Сенти, Панчеву, Новом Бечеју, Вршцу, Сремским Карловцима, Зрењанину и Кикинди. Због уништења фондова и архива српских читаоница током Првог и Другог светског рата, у фондовима архива није пронађен задовољавајући обим грађе, па је прегледана комплетна српска периодика 19. века, која је излазила на територији данашње Војводине. Истражено је више од тридесет листова, алманаха и календара, који су у склопу своје уређивачке политике утицали на национални и културни препород Срба

у 19. веку, те се могу сматрати релевантним извором у проучавању свих сегмената историје српског друштва. Највећи број података пронађен је у новосадској *Застави* (1866-1929), најдуговечнијем српском дневном листу. *Застава* је редовно извештавала о оснивању и раду не само српских читаоница на територији данашње Војводине, него и на целокупној територији Аустроуграске монархије и других европских земаља. Поред *Заставе* истражени су и следећи часописи: *Сербски народни лист*, *Сербске народне новине*, *Пештанско – будимски скоротеча*, *Магазин за художество, књижество и моду*, *Напредак*, *Јужна пчела*, *Србско – народни вестник*, *Сербски дневник*, *Световид*, *Србобран*, *Позорник Војводства Србије*, *Панчевац*, *Граничар*, *Народ*, *Српско коло*, *Браник*, *Српство*, *Недељни лист*, *Вршачка кула*, *Вршчанин*, *Исток*, *Народни гласник*, *Фрушка гора*, *Родољуб*, *Слога*, *Голуб*, *Школски лист*, *Војвођанка*, *Жена*, *Женски свет*, *Орао Даница*, *Даница Илirsка*, *алманах Цвеће*, *Босанска вила*, *Земунски гласник*, *Подунавка*, *Сербска пчела*, *Стражилово*, *Бранково коло*, *Летопис Матице српске*, *Дубровник*, *Матица*. Уз наведено, коришћена је релевантна теоријска и историјска литература те сматрамо да је истраживање било исцрпно, свеобухватно и детаљно.

2. Начињен је широк социолошки оквир истраживања, читаонице и библиотеке утемељене су у општи развој српског друштва, приказане као одраз сазревања грађанства, али и као нова покретачка снага – оснивач нових институција, попут позоришта, певачких друштава, удружења жена и слично.

3. Уочене су и представљене карактеристике читаоница у Војводини, како у односу на читаонице у Европи, тако и у односу на оне у Србији, а по први пут у овом раду налазимо и периодизација активности војвођанских српских читаоница. Резултати добијени истраживањем потврђују да су војвођански Срби у периоду од 1842. до 1918. године основали 60 читаоница на територији данашње Војводине. Узимајући у обзир и истраживања проф. др Десанке Стаматовић (*Читалишта у Србији у 19. веку*, 1984, 2011), може се закључити да је током 19. века на укупном српском културном простору радило најмање 160 читаоница, што недвосмислено указује на распрострањеност и популарност ових институција, које су битно утицале на културно – просветни препород српског народа и активно учествовале у политичком животу Срба.

4. Историјат појединачних читаоница поуздан је и пружа јасан увид у мотиве оснивача ових приватних удружења, анализира оснивачка акта и статуте, прати знамените чланове и њихове акције, прати сарадњу са другим институцијама, културне активности и нарочите оне које се односе на књигу и читање, региструје успоне и падове у погледу чланства, открива разлоге за престанак рада читаоница.

5. Разматрајући значај читаоница докторандкиња констатује да се оне не могу класификовати само као претече јавних библиотека, него првенствено као институције које су имале специфичну и самосвојну просветну, културну и политичку улогу. Са становишта библиотекарске струке, оне су својом основном делатношћу, читањем, формирањем фондова периодике и књига, и ширењем писане речи почеле да испуњавају функције јавних библиотека, али су задуго постојале и упоредо са њима. Тако су на територији данашње Војводине до 1918. године основане три јавне библиотеке – у Сомбору, Суботици и Вршцу – премда су у њима постојале и важну улогу у друштвеним односима играле и читаонице.

6. Развој читаоничког покрета у Војводини стављен је у контекст развоја кабинета за читање, књижевних салона, касина, друштава за читање и сл, који се од прве четвртине 18. века оснивају у Француској, а затим шире Европом., па као покрет захватају и Аустроугарску. С друге стране учињен је и напор да се војвођанске читаонице сагледају у оквиру развоја библиотекарства код Срба у целини.

VI Списак научних и стручних радова који су објављени или прихваћени за објављивање на основу резултата истраживања у оквиру рада на докторској дисертацији

Српске читаонице у дијаспори до 1918. године / Карла Селихар. – Рад прихваћен за објављивање у Читалишту: научном часопису за теорију и праксу библиотекарства, број 29 (новембар 2016). – 12 страница.

Навести називе радова, где и када су објављени. У случају радова прихваћених за објављивање, таксативно навести називе радова, где и када ће бити објављени и приложити потврду о томе.

Монографске публикације:

1. Никола Ђ. Вукићевић : (1830-1910) : животопис и библиографија / Милан Степановић, Карла Селихар. - Сомбор : Педагошки факултет, 2010 (Петроварадин : Симбол). - 313 стр. : илустр. ; 24 cm.

Прилози у часописима:

2. Први српски педагошки часопис "Школски лист" / Карла Селихар. - У: Pedagoška stvarnost. - ISSN 0553-4569. - Год. 56, бр. 7/8 (2010), стр. 669 - 680.
3. Историјски ход српске књиге под Хабзбурговцима : приказ књиге: Денић, Чедомир: Српске библиотеке у Хабзбуршкој монархији током 18. века, Београд, 2010. / Карла Селихар. - У: Читалиште. - ISSN 2217-5555. - Год. 10, бр. 18 (мај 2011), стр. 72 - 73.

4. Англо-америчка правила каталогизације / Карла Селихар. - Библиографија: стр. 108-109.-Summary. У: Норма. - ISSN 0353-7129. - Год. 17, бр. 1 (2012), стр. 103 - 110.
5. Савремени међународни принципи за библиографску обраду у односу на досадашње библиографске стандарде / Карла Селихар. - Библиографија: стр. 150 - 151. - Summary. У: Норма. - ISSN 0353-7129. - Год. 18, бр. 1 (2013), стр. 143 - 151.
6. School Library and Development of Students' Information Intelligence / Borjanka Trajkovic, Karla Selihar. У: Норма. - ISSN 0353-7129. - Год. 20, бр. 2 (2015), стр. 225 - 232.

Радови у зборницима:

7. Улога библиотеке у повезивању наставних предмета 1. и 2. разреда основне школе / Борјанка Трајковић; Карла Селихар. - У: Повезивање наставних предмета и стручно усавршавање учитеља : тематски зборник. - Сомбор : Универзитет у Новом Саду Педагошки факултет, 2011. - Стр 86-91.
8. Утицај првог педагошког часописа „Школски лист“ Николе Ђ. Вукићевића на образовање учитеља / Борјанка Трајковић, Карла Селихар. - У: Научна конференција „200 година Српске препарандије у Сентандреји и Сомбору“ : зборник резимеа, Сомбор 22 - 23. децембра 2012 ; организатор скупа Педагошки факултет у Сомбору. - Сомбор : Педагошки факултет, 2012 (Сомбор : Педагошки факултет). - Стр. 30.
9. Библиографија „Школског листа“ : (1858 - 1910) : прилог за историју српске педагошке периодике / Карла Селихар. - Библиографија: стр. 253 - 254. - Summary. - У: Сусрети библиографа у спомен на др Георгија Михаиловића. - ISSN 1450-8699. - Год. 18 (2012 [шт. 2013]), стр. 241 - 255.
10. Наставно особље и библиотека; Прилог : Библиографија педагошке и уџбеничке литературе (1936-2011) / Борјанка Трајковић, Карла Селихар. - У: Повезивање наставних предмета и стручно усавршавање учитеља : тематски зборник, 2. - Сомбор: Педагошки факултет, 2013 (Принт азур). - Стр. 70 - 88.
11. Литература за наставнике основних школа и библиотека. (Прилог: Библиографија приручника за наставнике основних школа : од 1. до 4. разреда) / Борјанка Трајковић, Карла Селихар. - У: Повезивање наставних предмета и стручно усавршавање учитеља : тематски зборник, 3 / [Уредник Александар Петојевић]. - Сомбор: Универзитет у Новом Саду : Педагошки факултет, 2014 (Принт Азур). - Стр. 99 - 123.
12. Литература за наставнике основних школа и библиотека. (Прилог: Библиографија приручника за наставнике основних школа : од 4. до 8. разреда) / Борјанка Трајковић, Карла Селихар. - У: Повезивање наставних предмета и стручно усавршавање учитеља [Електронски извор] : тематски зборник, 4 / [Уредник Александар Петојевић] . - Сомбор : Педагошки факултет, 2015. - Стр. 18 - 39.
13. Литература за професоре средњих школа и библиотека. (Прилог: Библиографија приручника за професоре средњих школа) / Борјанка Трајковић, Карла Селихар. - У: Повезивање наставних предмета и стручно усавршавање учитеља [Електронски извор] тематски зборник, 5. - Сомбор: Универзитет у Новом Саду : Педагошки факултет, 2015 (Принт Азур). - Стр. 20-35.

VII ЗАКЉУЧЦИ ОДНОСНО РЕЗУЛТАТИ ИСТРАЖИВАЊА

Српске читаонице у Војводини нису до сада сагледане целовито и синтетично. Писање историје појединих јавних библиотека у Војводини обухватило је, истина, историјат одређеног броја читалишта, али историја српских библиотека није располагала, ни након тих истраживања, информацијама о броју српских читаоница у Војводини до 1918. године, довољним аргументима за успостављање периодизације, нити прецизним подацима о њиховом појединачном расту и укупном доприносу развоју српске културе. Штавише, међу досадашњим истраживачима историје библиотека нису

прихваћени јединствени критеријуми за разликовање ових институција од много млађих и суштински различитих јавних библиотека, због чега су и у хронологији и тумачењу феномена присутне бројне недоследности, произвољности и домишљања. Докторски рад „Српске читаонице у Војводини до 1918. године“ представља први до сада написани интегрални историјат српских читаоница у Војводини, а његови резултати откривају до сада непознате чињенице, које омогућавају да се попуне постојеће белине у историји српских библиотека:

1. Читаонице, настале као приватна удружења грађана затвореног типа, временом постају најзначајније културне институције српског грађанства у Аустроугарској. Као институције цивилног сектора, оне развијају многострану активност, која ће дати тон свим грађанским акцијама Срба у Војводини. Ауторка истиче и образлаже тврдњу да су оне осниване по угледу на европске, а пре свега чешке и словачке читаонице.
2. Делокруг рада читаоница био је много шири од прикупљања књига и читања. У статутима који су сачувани, види се да су читаонице првенствено истицале свој културно–просветни задатак. Поред окупљања чланова „ради читања корисних новина и књига“, организована су јавна предавања, беседе са играма, забаве, обележаване годишњице значајне за српски народ, а не мали значај је имао и њихов добротворни рад. Резултати истраживања указују на чврсту везу читаоница и других српских удружења, попут Српског народног позоришта, певачких друштава, Добровољних задруга Српкиња, спортских и других удружења. Читаонице су непосредно утицале на развој и настанак позоришта и многобројних певачких друштава.
3. Војвођанске српске читаонице имале су специфичан национални карактер и биле носиоци културно–просветног препорода српског народа на територији Угарске. Истраживања и систематизовање података из објављених извора и периодике потврђују да је највећи утицај на оснивање читаоница имала Српска либерална странка и њен вођа Светозар Милетић, као покретачи и носиоци националног препорода српског народа у Угарској.
4. Оснивање фондова књига и новина у оквиру читаоница и формирање читаоничких

књижница било је неопходно да би се задовољиле потребе чланова. Фондови су у почетку били намењени углавном члановима читалачких друштава, и принцип јавности развија се у њима тек касније, почетком 20. века.

5. Према периодизацији која је у раду дата, у првом периоду (1842 - 1849), основано је пет читаоница на територији данашње Војводине: у Иригу (1842), Сомбору (1845), Кикинди (1845), Новом Саду (1845), Мокрину (1847) и Шиду (1849). Делатност ових читаоница прекинула је мађарска револуција 1848/49. године, након чега је наступио период стагнације на целокупној територији Аустроугарске монархије, за време Баховог апсолутизма и гушења свих грађанских и националних слобода.

Други период (1861- до краја осамдесетих година 19. века) може се повезати са оснивањем Српске народне слободоумне странке и Светозарем Милетићем, као њеним идејним творцем и вођом. У овом периоду јачања националне свести и парламентарне борбе за национална права српских грађана у Угарској, оснива се већина српских грађанских читаоница.

Трећи период везан је за оснивање ратарских и занатлијских читаоница (крајем 19. и у првој деценији 20. века) када овај слој српског становништва свестан свог социјалног, друштвеног, националног и културног положаја почиње да се организује. У првим декадама 20. века, као и у претходном периоду, читаонице остају жаришта политичке и националне борбе, а њихову активност прекида Први светски рат.

7. Најранији сачувани је статут Иришке српске читаонице. Међутим, постоје индиције, које се налазе у периодичним издањима, да су читаонице осниване и пре 1842. године: Српско грађанско читалачко удружење из Вршца спомиње се као пренумерант за *Магазин за художество, књижевство и моду* за 1838. годину; иста читаоница спомиње се и као претплатник на Давидовићеву *Историју српског народа* 1846. године. Из немачког листа *Werschetzer Gebirgsbote* сазнаје се да је у Вршцу основана читаоница 1871. године и да је претплатник на Вуков *Њемачко-српски рјечник*. Сенћанско Српско читајуће содружество први пут се спомиње као претплатник за *Летопис* 1846. године. На основу истраживања периодике, помера се и датирање оснивања читаоница у Старом Бечеју (1861), Суботици (1862) и Мокрину (1847).

8. Пет читаоница радило је међу Србима у различитим деловима света: од Славенске читаонице у Сан Франциску (основана 1869), преко српских читаоница у Паризу (1886) и Минхену (1889), до две у Швајцарској, у Женеви (1882) и Цириху (1891?).
9. Јавне библиотеке почеле су да се оснивају у Војводини само две деценије касније него читаонице. Иако у довољној мери не анализира импликације ових чињеница, докторандкиња их са правом констатује и истиче њихов значај за разумевање сличности и разлика између ових институција. Разлика у начину финансирања није само форма, него одраз другачијег односа према јавности знања, образовања и информисања. У јавним библиотекама у Сомбору, Суботици и Вршцу идеје о приступачности библиотеке свима, без обзира на то које су националности, вере и ком друштвеном слоју припадају, блиске су савременим схватањима библиотекарства.
10. Истраживање читаоничког покрета у Војводини, допуњава слику о укупном развоју читалишта код Срба и омогућава да га сагледамо као целину, али и да уочавамо сличности и разлике у оквиру два ентитета раздвојена политичким околностима. Више од тога, оно може допринети коначном суду о значају ових установа у историји српске културе те омогућити да се у историју српских библиотека унесе више реда и доследности.

VIII ОЦЕНА НАЧИНА ПРИКАЗА И ТУМАЧЕЊА РЕЗУЛТАТА ИСТРАЖИВАЊА
НАПОМЕНА: Навести позитивну или негативну оцену начина приказа и тумачења резултата истраживања.

Докторска дисертација мр Карле Селихар написана је у складу са одобреном пријавом теме и представља самостално и оригинално остварење, које својим научним резултатима несумњиво доприноси историји српских библиотека. Карла Селихар показала је сколност ка историјским и архивским истраживањима, упорност у трагању и проналажењу, те поузданост у тумачењу архивске грађе. Избегавши замке које је наметао неуједначен обим и разноросност грађе (за поједине теме детаљна, а за друге сасвим оскудна; делом архивска, а делом новинска грађа) ауторка је добила кондензован, добро избалансиран текст, са 906 фуснота и комплетном научном апаратуром, који читаоца упућују на изворе или нуде додатна објашњења.

X ПРЕДЛОГ:

На основу укупне оцене дисертације, комисија предлаже:

По своме обухвату и обради теме која на српском простору до сада није обрађивана, докторска дисертација **Српске читаонице у Војводини до 1918. године** представља несумњив допринос историји библиотека код Срба и домаћој историји културне , те Комисија предлаже Наставно-научном већу Филолошког факултета да дисертацију прихвати, а мр Карлу Селихар позове на усмену одбрану.

ПОТПИСИ ЧЛАНОВА КОМИСИЈЕ

Др Гордана Стокић Симончић, ред. проф

Др Жељко Вучковић, ред. проф.

Др Борјанка Трајковић, ванр. проф.